

УДК 327(470)7

DOI: 10.15587/2313-8416.2015. 47481

ЄВРАЗІЙСЬКИЙ ПРОСТІР – ШАХІВНИЦЯ РОСІЙСЬКОЇ ГЕОПОЛІТИКИ

© О. Ю. Кондратенко

Розкрито сутність російської доктрини геополітичної трансформації євразійського простору у контексті відстоювання інтересів РФ по забезпеченню та зміцненню впливу на пострадянській периферії. Зокрема проілюстровано алгоритми дій Росії щодо тих країн, які вийшли або у різний спосіб намагаються залишити фарватер російської геополітики. З'ясовано, що Росія відстоюючи своє право по збереженню геополітичного впливу на євразійському просторі, вдається до економічного та політичного тиску на пострадянські країни, а також використовує такий інструменту як експорт керованих конфліктів через підтримку сепаратизму

Ключові слова: євразійський простір, Росія, геополітичний вплив, геополітичні інтереси, геостратегія, силовий тиск, великі держави, пострадянські країни, зовнішня політика

The essence of the doctrine of Russian geopolitical transformation of Eurasia in the context of defending the interests of Russia to secure and strengthen the influence of the former Soviet periphery is revealed. In particular it is illustrated the algorithms of action for those countries that took in different ways or try to leave the fairway of Russian geopolitics. It was found that Russia defending their right to the preservation of geopolitical influence in Eurasia, resorting to economic and political pressure on the post-Soviet countries, and uses tools such as export-driven conflicts by supporting separatism

Keywords: Eurasian space, Russia, geopolitical influence, geopolitical interests, geostrategy, power pressure, large state, post-Soviet countries, foreign policy

1. Вступ

Наростання геополітичного протистояння на «Євразійській шахівниці» трансформується останнім часом у справжню кризу регіональної та глобальної безпеки про що зокрема свідчить український збройний конфлікт. Саме загострення політичної ситуації та бойові дії на сході Української держави стали результатом зіткнення геополітичних інтересів в Євразійському (пострадянському) регіоні таких провідних гравців як РФ, США та Європейський Союз. Виходячи з означеного актуальність даної проблематики не виключає сумнівів, що зрештою вимагає аналізу та подальших копітких досліджень представників соціогуманітарного напрямку. Також певним індикатором активізації роботи стосовно вивчення геополітичних трансформацій Євразійського регіону є зокрема радикальне збільшення публікацій, інтерв'ю, а також прогностичних оцінок українських, російських і західних аналітичних та мозкових центрів.

2. Постановка проблеми

В умовах різкого прискорення трансформації світового порядку, у світі відбувається радикальне підвищення уваги до поведінки провідних геополітичних гравців. Водночас під призвою наукового фокусування опинився центр Євразії, який вже кілька століть поспіль залишається полем битви великих держав. Сьогодні на вплив на євразійський (пострадянський) простір змагається ряд потужних країн регіонального та глобального масштабу, серед яких передовсім варто назвати: Російську Федерацію з її амбіціями зберегти та посилити геополітичний вплив на пострадянських теренах; Китай з його намірами остаточно закріпитися в Центральній Азії та у перспективі витіснити звідти РФ; Євросоюз

завдяки розширенню його економічного впливу на євразійському просторі у контексті розширення ринку виробництва та збуту своїх товарів; США завдяки поширенню ліберально-демократичних цінностей в Євразійському регіоні та намаганням мінімізувати вплив Росії особливо в східноєвропейських країнах, які входили до складу СРСР, а також поступовому втягненню пострадянських країн у євроатлантичну сферу геополітики.

3. Літературний огляд

Питанню євразійських/пострадянських трансформацій та участі у цьому процесі Росії, присвячено величезну кількість літератури – монографій, статей, тез доповідей, а також аналітичних оцінок у вітчизняних і зарубіжних ЗМІ. Через масштабність даної проблематики, а також при необхідності обліку й подальшої систематизації інформаційної спадщини у статті наведено прізвища лише найбільш популярних науковців за алфавітною схемою. Виходячи з останнього, логічно буде розподілити авторів наукових праць за трьома основними групами, використовуючи географічний принцип. У цьому контексті автор виділяє групу вітчизняних, російських та зарубіжних вчених.

Російську групу наукових досліджень стосовно геополітичного статусу РФ складають праці О. Арбатова [1], К. Гаджиева, Н. Гейдарова, В. Дергачова, О. Дугіна [2], Д. Кузьміна, С. Кортуніна [3], С. Кулагіна, С. Лузяніна [4], С. Панаріна, К. Сорокіна, Д. Фетищева тощо.

В Україні розвідки з питання сучасної геополітичної поведінки Росії на євразійському просторі представлені такими авторами як: О. Волошин [5], О. Галушко, М. Дорошко [6], Р. Жангожа, О. Ірхін, Г. Перепелиця, Р. Рукомеда, Л. Чекаленко [7], С. Шергін та ін.

Серед зарубіжних науковців, які значну увагу приділяють питанням, пов'язаним з сучасною геополітикою РФ назвемо: Л. Арона, А. Аслунда, З. Бжезинського [8, 9], П. Гобла, Т. Грема, Е. Качинса, С. Коена, Е. Лукаса [10], М. Макфола [11], Дж. Міршмаєра [12], О. Мотиля, Т. Снайдера, А. Стент, А. Умланд, Дж. Шерра [13] і т. д.

4. Ціль та завдання дослідження

Метою даної статті є аналіз діяльності РФ на євразійському просторі у контексті відстоювання своїх геополітичних інтересів по утриманні у орбіті свого впливу пострадянських країн та недопущенню поширення євроатлантичного впливу у зазначеному регіоні.

Виходячи з мети автором поставлено наступні завдання:

- охарактеризувати поняття значимості Євразійського регіону для геополітики та геостратегії Росії;
- проаналізувати поведінку РФ на теренах євразійського простору у контексті відстоювання Кремлем власних геополітичних інтересів.

5. Діяльність РФ на євразійському просторі у контексті просування геополітичних інтересів

Про надзвичайну важливість євразійського простору активно відзначали ще класики геополітики минулих століть, серед яких Х. Маккіндер та Н. Спайкмен. Зокрема британський географ Х. Маккіндер відомий своїм висловом «...Хто то володіє «Світовим островом» (тобто Євразією – *О.К.*), той управляє світом» доводив, що закріплення геополітичного впливу над Євразійським регіоном однією з великих держав дозволить їй забезпечити у перспективі світову гегемонію. Вчений як засновник класичної англосаксонської школи геополітики, сформулював т. зв. теорію «Хартленду» (від англ. *heartland* – «серцевинна земля»). Євразія, відповідно до ідей Х. Маккіндера, є особливим/«осьовим регіоном» забезпечення світового панування. Х. Маккіндер відзначав причинно-наслідковий зв'язок між географічним положенням держави та її зовнішньою політикою. Його робоча гіпотеза базувалася на алгоритмі протистояння між морськими та сухопутними континентальними державами. Виходячи з геополітичної концепції Х. Маккіндера Росія завжди була сухопутною, континентальною імперією – «Хартлендом» і на відміну від Іспанської чи Британської морських (колоніальних) імперій, а також США, постійно розширювала свої сухопутні володіння. Починаючи з XVII ст. Росія сформувалась як сухопутна імперія із завершенням колонізації Сибіру та більшої частини Далекого Сходу, прагнула «рухати» свої кордони відтоді на захід з тим щоб здобути виходи до моря. При цьому вчений виокремив беззаперечну роль контролю над «Хартлендом» та світовим островом – материковою Євразією, куди на той час входило 12 країн, у т. ч. й Росія [14].

Під євразійським простором більшість політологів-міжнародників розуміють сьогодні територію Росію та країни колишньої радянської периферії. Так, відомий американський політолог і державний діяч З. Бжезинський, наголошує на відмінності геополітикою, стратегією та геостратегією. Так, геополітика у З. Бжезинського відображає поєднання географічних і політичних чинників, які визначають статус держави або регіону, підкреслюючи при цьому вплив географічно-

го фактору на зовнішню політику. Стратегія розглядається ним як відношення до всеосяжного плану застосування засобів для досягнення певної конкретної мети. Зрештою розгляд геостратегії пропонується як спосіб поєднання двох попередніх понять [15]. Посилаючись на спадщину Х. Маккіндера відносно важливості контролю над Євразійським регіоном наголошував і згаданий політолог З. Бжезинський. Ідею важливості Євразії як геополітичного плацдарму у поширенні світової гегемонії вчений активно розвивав ще у роки холодної війни. Євразійський простір, названий з легкої подачі З. Бжезинського «Великою шахівницею» чимдалі стає полем активної боротьби у яку активно включена Росія. З крахом біполярної світ-системи З. Бжезинський вивчаючи нові реалії світоустрою продовжив розвивати концепцію боротьби за встановлення контролю над Євразією. Євразійський регіон, як доводить політолог, є геополітичним плацдармом («шахівницею») на якій продовжується боротьба за світове панування, зачіпаючи про цьому геостратегічні інтереси її учасників [8]. Основною тезою З. Бжезинського є те, що США мають використовувати свій вплив у Євразії таким чином щоби забезпечити стабільну континентальну рівновагу позиціонуючи себе тим самим у якості світового арбітра. Разом з тим, американський політолог закликав США проявляти геополітичну пильність щоби не допустити появи в Євразії сильного конкурента, який буде здатний домінувати в цьому регіоні та кинути виклик гегемонії Вашингтону. Підтвердженням цього є слова З. Бжезинського, який у одній зі своїх праць відзначав, що: «Упродовж чотирьох десятиліть «холодної війни» Євразія була гігантською ареною цього протистояння і головною ставкою у боротьбі, оскільки саме на її просторах розміщено більшість найбільш динамічних і політично амбіційних держав світу». Звернувши увагу на геополітичну парадигму РФ З. Бжезинський акцентує увагу на те, що російська велич завжди ототожнювалася з приєднанням нових територій. У зв'язку з цим, протягом останніх десятиліть Росія намагається зберегти контроль над неросійськими народами, паралельно пропагуючи при цьому ідею возз'єднання всіх росіян у межах єдиної великої Росії [9]. Саме в основу геополітичної доктрини Росії покладено закріплення ефективності її розвитку на євразійському просторі. Дану боротьбу також можна наразі розглядати як конкуренцію за світове лідерство у контексті зміни парадигми світового порядку та формування багатополлярності. У цій боротьбі Росія виступає проти збереження співвідношення сил у світі, які склалися після завершення холодної війни [16].

Теоретично, починаючи з 1991 р. коли припинив своє існування Радянський Союз, Росія у різний спосіб намагається зберегти свій контроль де-факто над територіями колишньої російської імперії та СРСР. Вже тоді для РФ постала дилема відносно доцільності її відродження у якості великої держави, а також її майбутнього місця у світі в контексті нового економічного та цивілізаційного вимірів. На поч. 1990-х рр. ряд російських політологів прогнозували поширення впливу на нові незалежні країни сусідніх європейських держав. Зокрема, за такими прогнозами Україна, Білорусь та Молдова, мали би потрапити під вплив Німеччини, Польщі та Румунії відповідно.

Саме тому упродовж останнього десятиліття надзвичайної популярності набули ідеї євразійства, які стали основою бачення майбутнього Росії у якості євразійської наддержави, котра обрала третій шлях свого розвитку між європейським та азіатським векторами. Одним з найбільш оптимальних механізмів контролю євразійського простору для Кремля стала підтримка проросійських політичних сил по всьому його периметру. Протекторовані Москвою «євразійські сатрапії» були та залишаються характерною рисою більшості пострадянських країн, одним із прикладів чого є білоруський режим, режим у Вірменії та ряд проросійських керівництв у країнах Центральної Азії. Саме такі керовані політичні верхівки багато в чому дають можливість Росії реалізувати свої євразійські інтеграційні проекти, які є додатковим геополітичним інструментом у побудові новоформатної «пострадянської імперії». Тут варто зауважити, що у даному випадку не йдеться про відновлення суб'єкту класичного зразка на кшталт Російської імперії (1721–1917) чи СРСР (1917–1991). Головною ціллю для російського керівництва на сьогодні є бодай часткове відновлення геополітичного статусу втраченого у результаті поразки у холодній війні. Тому повернення ролі глобального гравця бачиться Кремлем через створення євразійського інтеграційного об'єднання – ЄАЕС від імені якого Москва може вести діалог на міжнародній арені як від окремого геополітичного суб'єкта. Проте реалізація даного геополітичного проекту поки залишається під питанням головно через агресивну поведінку Росії нова сторінка якої була відкрита анексією Криму та «гібридною експансією» на південному сході України. Тому такий стан російської політики змушує ставитися до подібних наддержавних утворень зі значною долею настоєги та скептицизму.

Враховуючи таку ситуацію Росія прагне паралельно реалізувати ще один геополітичний проект відомий як «Русский мир» (налічує за різними оцінками 20 млн. росіян і 50 млн. російськомовних). Доволі масштабна російська діаспора стала основою для проголошення даної доктрини, котра як альтернатива англосаксонському світу, покликана об'єднати всіх росіян, що проживають за межами РФ. Стратегія «Русского мира» передбачає мобілізацію патріотичних та ностальгічних почуттів росіян, у т. ч. й задля підтримки зовнішньої політики Москви. Російський політикум відкрито заявляє про моральну фрустрацію Росії нанесену втратою наддержавності, що іменується як «веймарський синдром». В риториці В. Путіна простежується образа по відношенню до того, що Захід не запрошує Росію до участі у вирішенні глобальних проблем і попередженні викликів сучасності, підкреслюючи, зокрема, що Європа прагне вибудувати нові завіси, бар'єри та розділові лінії. Також Росія досить болісно переживає те, що Захід не сприймає її у якості рівного партнера [17]. Називаючи зокрема розпад СРСР «найбільшою геополітичною катастрофою ХХ ст.», російське керівництво передусім піднімає проблему нацменшин з якими фактично перервався зв'язок з проголошенням на пострадянських теренах нових незалежних держав. Питання долі співвітчизників фігурує і провідних документах російського МЗС, зокрема Концепції зовнішньої політики РФ від 12 лютого 2013 р. де захист росіян представлено як одних з головних пріоритетів політики держави [18]. Викори-

стання різних засобів у т. ч. й військових, задля захисту співвітчизників може бути здійснено РФ під різними приводами. Приміром, російське керівництво у якості пропагандистської політики часто та доволі безпідставно піднімає питання недостатнього захисту російської мови особливо в країнах СНД. Під впливом пропагандистських дій Кремля, зокрема завдяки діяльності міжнародного каналу «Russian Today», Росії вдалося досягти відчутних результатів серед найрізноманітніших верств російської діаспори. Тут варто відзначити появу колективного листа нащадків білоемігрантів, зокрема представники давніх російських князівських родин і аристократичних сімей, які виступили на захист Росії та проти «наклепів» на адресу Росії та її керівництва, котрих: «піддають санкціям та мішають з брудом всупереч здоровому глузду» [19].

Класика виразу «зовнішня політика є продовженням внутрішньої» залишається актуальною і в нинішній геополітичній ситуації на євразійському просторі. Останні кілька років поспіль Кремль вдається до найрізноманітніших способів мобілізації російського суспільства задля протистояння надуманим загрозам, пропагуючи Росію як оточену фортецю та оплот православія. У зв'язку з цим, примітною видається відома промова В. Путіна від 18 березня 2014 р. з нагоди приєднання Криму у якій розпад СРСР прирівнювався до пограбування Росії. Зокрема відзначалося, що: «...Росія відчула, що її не просто обікрали, а пограбували. Забули про Крим, про базу ЧФ, про Севастополь... Мільйони росіян вмить опинилися національними меншинами. Російський народ став одним із найбільш розділених народів на світі... А Росія опустила голову і змирилася з цієї образою. Наша країна знаходилася в такому тяжкому стані, що не могла захистити свої інтереси» [20].

Експерти протягом останнього часу не виключають у своїх прогнозах імовірність російської експансії щодо тих пострадянських країн де російське та російськомовне населення складає значну частину від загальної їх демографічної кількості. Росія намагається якомога активніше скористатися цим засобом задля збереження своєї євразійської присутності зважаючи на доволі швидке відсоткове скорочення росіян серед чисельності населення пострадянських республік, головно завдяки зростанню народжуваності серед мусульманських народів.

Досить нестандартно виглядає оцінка відносно високої можливості початку «гібридної війни» Росії як проти країн Прибалтики, які є на сьогодні є членами НАТО так і проти своїх союзників по євразійських інтеграційних проектах – Білорусі та Казахстану. З метою запобігання сценарію дестабілізації у Балтійському субрегіоні Північноатлантичний Альянс нарощує свою військову присутність у Східній Європі, що може лише підтверджувати доктрину Дж. Маккіндера відносно надзвичайної її геополітичної важливості. Крім того, досить відчутним є тиск Росії на Молдову де також присутній значний відсоток проросійських політичних сил, які відверто займають позицію євроскептиків. Свідченням стійкості позицій проросійських сил у Молдові стали останні парламентські та місцеві вибори у цій країні де у їх підсумку проєвропейські партії отримали досить невпевнену перемогу. Ще одним важелем геополітичного впливу РФ на Молдову, окрім Придні-

стровської Молдавської Республіки (ПМР), є автономне територіальне утворення Гагаузія де у результаті виборів на посаду башкана (національного лідера) у березні 2015 р. перемогу здобула проросійський кандидат І. Влах у результаті беззаперечної підтримки та прямого втручання РФ. Також перевагу останнього багато у чому забезпечили гасла розвитку торгово-економічних відносин з РФ та ЄАЕС [21]. Таким чином, є всі підстави вважати використання Росією Гагаузії у якості засобу визначення політики всієї Молдови. До того ж у якості додаткового дестабілізуючого фактору РФ вкотре може використати невизнане Придністров'я.

Підставою до занепокоєння з приводу російської «гібридної експансії» стосовно прибалтійських країн є значний відсоток російського населення, яке в цих країнах представлено у якості найбільшої національної меншини. Так, у Естонії та Латвії його частка складає близько 40 %. Прикладом також є естонське місто Нарва, що нині знаходиться в стані економічного занепаду, а тому енергію соціального невдоволення місцевого населення, яке до того ж на 80 % складається з етнічних росіян, понад 30 % з яких вже мають російські паспорти, Росія може спрямувати на дестабілізацію ситуації в Естонії [22].

Вважається, що потенційним об'єктом російської експансії може стати Казахстан. У Росії неодноразово на неофіційному рівні піднімалося питання неправомірної передачі Й. Сталінін південно-сибірських територій РРФСР до складу Казахстану, населених переважно етнічними росіянами. Нині це 4 північні області Республіки Казахстан (Акмолинська, Павлоградська, Костанайська, Північно-Кавказька), що теоретично можуть претендувати на іредентизм у разі посилення пропагандистських заходів серед російського населення, яке складає там у середньому 40 % від числа місцевого. Враховуючи ситуацію з сепаратистськими анклавами в Україні, Астана не може не передбачати загрози підтримки сепаратизму в зазначених територіях та створення Південно-Сибірської Республіки [23]. Подібні закиди були здійснені й по відношенню до Білорусі. Чого варті заяви представників російських ультраправих націоналістичних сил відносно неправомірності передачі Білорусі прилеглих до РФ Гомельської, Вітебської та Могилевської областей у 20-ті рр. XX ст. Поки що такі випадки не несуть особливої загрози Мінську так є неофіційними, проте для білоруського керівництва виступають тривожним дзвінком. Зрештою, саме в цих областях проживає значний відсоток російського населення, яке може бути використано як засіб розпаювання сепаратизму у разі зниження лояльності Мінська до Кремля чи активації зовнішньополітичного європейського вектору. Особливе місце у програмі створення російської національної імперії досі відводиться інкорпорації південно-східних територій України через створення т. зв. Новоросії. Механізм приєднання цих територій мав включати два етапи: шляхом активізації підтримки російського й російськомовного населення із синхронним просуванням моделі їх федералізації та подальшим наданням таким територіям широкої автономії. У свій час також передбачалося створення Таврійської Русі (за рахунок АР Крим) та Російської Південно-Сибірської Республіки через підтримку сепаратизму

тієї частини населення України та Казахстану, яка не сприймає національної ментальності цих держав [24].

Одне з чільних місць у геополітичній парадигмі РФ займає механізм експорту та поширення керованих конфліктів на євразійському просторі. Нинішні події в Україні стали наступним найбільш серйозним викликом для всієї євразійської системи безпеки після дестабілізації ситуації у Грузії 2008 р., результатом чого стало утворення проросійських анклавів – Абхазії та Південної Осетії. Конфлікт в Україні, як відзначають експерти приватної розвідувально-аналітичної компанії «Stratford», є за своєю суттю конфліктом двох геополітичних імперативів за якими стоять Росія та США. Таку ситуацію, що склалася довкола України можна умовно іменувати «геополітичним пін-понгом». Зокрема, РФ прагне у цій ситуації захистити свої геополітичні інтереси через встановлення буферної зони за рахунок України. США, у свою чергу намагаються запобігти зростанню впливу регіональних держав у пострадянському регіоні, які можуть кинути виклик Вашингтону. Вихід України зі сфери впливу РФ значно послабить її позиції як регіональної держави та зробить більш вразливою для зовнішніх загроз. Існує думка, що російський лідер В. Путін панічно боїться поширення «кольорових» революцій на терени Росії. Саме тому анексія Криму та підтримка сепаратистів на Донбасі стала відповіддю Кремля на українські події 2014 р. головню з тим щоби підірвати прозахідний уряд у Києві, який на думку російського політикуму, прийшов до влади у результаті організованого Вашингтоном державного перевороту. У свою чергу США звісно ж є зацікавленими у підтримці прийнятного для них українського керівництва, яке взяло курс на інтеграцію до євроатлантичних структур. Росія ж чимдалі намагається нав'язати Україні федералізацію власного штibu через закріплення нового державного устрою в українській Конституції. У такий спосіб Кремль прагне забезпечити підтримку буферної зони в східній частині України, а підтримка бойових дій на українському Донбасі насправді є важелем тиску на Київ з тим щоби домогтися більших поступок для сепаратистських територій – ДПР та ЛНР. З метою реалізації такої стратегії, Росія намагається останнім часом «інтегрувати» фейкові республіки до України з тим щоби визначати з їх допомогою зовнішню політику Києва. Водночас Москва прагне збільшення поступок від США по Україні використовуючи при цьому свою участь у сприянні згортання іранської ядерної програми [25].

Дедалі наростає зарубіжна полеміка відносно обґрунтованості дій РФ відносно України та євразійського простору загалом. Нещодавно на сторінках одного з провідних західних видань з міжнародної політики «Foreign Affairs» розгорнувся політологічний дискурс провідних американських фахівців з пострадянських країн як от: М. Макфола, С. Сестановича та Дж. Міршаймера. Останній зокрема доводить, що саме США спровокували розпалювання українського конфлікту стратегією розширення НАТО на схід. Політолог доводить, що анексія Криму стала відповіддю Росії у стилі «Real politic» на кроки Білого дому по просування інфраструктури Альянсу до кордонів РФ. Також не останню роль для подібних кроків з боку Росії, на думку Дж. Міршаймера, стало підписання Угоди про асоціацію України з ЄС, яка нібито передбачає вступ України до Альянсу з «чорного ходу». Доводиться, що Росія

вдавшись до агресії продемонструвала таким чином неприйнятність реалізації подальшого сценарію «кольорових» революцій з метою створення нових прозахідних демократій за рахунок пострадянських країн [12]. Утім, як вважає М. Макфол, опонуючи Дж. Міршаймеру, Україна поки не розглядається навіть у якості потенційного кандидата на вступ до НАТО (про що яскраво засвідчив Бухарестський саміт 2008 р. де Україна і Грузія отримала тверде «ні» щодо перспектив членства у Альянсі). Таким чином, російська зовнішня політика стала агресивнішою не у відповідь на дії США, а у результаті внутрішньої динаміки самої Росії. На тлі такої позиції виникає запитання про те чому агресія В. Путіна була здійснена із майже п'ятнадцятирічним запізненням, оскільки розширення НАТО на схід розпочалося ще у 1999 р.? Також у результаті наступної «експансії» Альянсу в 2004 р. членство набули вже пострадянські країни Балтії і тоді Росія також не вдавалася до силових сценаріїв. Ще одним аргументом на користь опонентів Дж. Міршаймера може бути останнє розширення НАТО у 2009 р. за рахунок Албанії та Хорватії, так як дані країни жодним чином не можна розглядати у якості «зони особливих інтересів» Москви [11].

Про ірраціональність дій Кремля зазначає у одному зі своїх інтерв'ю провідний дослідник Інституту Брукінса Л. Шевцова, доводячи тим самим суперечливість дій Росії на євразійському просторі, котрі нібито стали контраргументом на загрозу її інтересам у цьому регіоні. У якості прикладу експерт звертається до оновленої зовнішньополітичної доктрини РФ де зокрема йдеться про завершення епохи Заходу, а тому вся стратегія протистояння з ним за логікою не має жодного сенсу. Разом з тим, РФ має тісні ринкові стосунки із західним світом, зокрема ЄС у плані економічних гарантій існування російського енергетичного класу, який до того ж тримає всі свої заощадження у західних банках та є одними з найбагатших людей туманного Альбіону [26].

6. Результати дослідження

Отже, було з'ясовано, що євразійський (пострадянський) простір має виключне геополітичне значення як для Росії так і США. РФ сьогодні багато в чому користується у своїх діях доктриною британського географа та теоретика геополітики Х. Маккіндера. Саме він за основу власного теоретичного вчення взяв ідею цілковитого контролю Євразії («Хартленду») як вирішального у встановленні світового панування. Як і за часів холодної війни Росія та США змагаються за сфери впливу, вдаючись при цьому до використання різних механізмів та ресурсів. Задля збереження та закріплення своєї присутності у Євразійському регіоні, Кремль проголосив доктрину «Русского мира», покликану «мобілізувати» патріотизм всіх росіян та російськомовних громадян, які проживають за межами Росії. Пасіонарність росіян часто використовується Кремлем задля нагнітання антизахідних настроїв як в Росії так і серед представників її діаспори. У досягненні своїх цілей Росія вдається також до підтримки проросійських політичних та сепаратистських настроїв.

7. Висновки

Провідною геополітичною сферою для Росії залишається на сьогодні євразійський простір де РФ надто

пильно реагує на активізацію діяльності інших великих держав. Події в Грузії та Україні інспіровані Кремлем головню через неприйнятність для Москви прозахідного курсу цих країн після усунення від влади там проросійських режимів. Експорт Росією керованих конфліктів у якості механізму протидії поширенню інфраструктури НАТО на пострадянські країни є для низки західних експертів неприйнятними та такими, що підривають євразійську та європейську системи безпеки. Ставка Москви на військову силу за умов практичної відсутності «Soft power», що активно використовується Заходом вже досить тривалий час, робить дії Російської Федерації ірраціональними та ставить під сумнів подальше розширення євразійських інтеграційних структур.

Література

1. Арбатов, А. Грядет ли холодная война [Электронный ресурс] / А. Арбатов. – 2007. – № 2. – Режим доступа: http://www.globalaffairs.ru/number/n_8424
2. Дугин, А. Г. Проект Евразия [Текст] / А. Г. Дугин. – М.: Эксмо; Яуза, 2004. – 511 с.
3. Кортунов, С. В. Россия в мировой политике после кризиса [Текст] / С. В. Кортунов. – М.: Красная звезда, 2011. – 476 с.
4. Лузянин, С. Г. Евразийская политика России. Глобальные вопросы развития в российской и китайской проекциях [Электронный ресурс] / С. Г. Лузянин. – 2009. – Режим доступа: http://www.abirus.ru/user/files/Polit/luzyanin._evraziiskaya_politika_rossii.pdf
5. Волошин, О. А. Митний союз та політика регіонального лідерства Росії на сучасному етапі [Текст] / О. А. Волошин // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2012. – Вип. 18. – С. 65–70.
6. Дорошко, М. С. Історико-політичні передумови виникнення проблеми Криму в українсько-російських відносинах [Електронний ресурс] / М. С. Дорошко. – 2014. – Режим доступу: http://www.iir.edu.ua/uploads/files/Publikacii/Doroshko_1.pdf
7. Чекаленко, Л. Д. Україна–Росія: до питання стратегічного партнерства [Електронний ресурс] // – 2015. Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/blog/usi-blogi/view/article/ukrajina-rosija-do-pitannja-strategichnogo-partnerstva/>
8. Бжезинский, З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы [Текст] / З. Бжезинский; пер. з англ. О. Ю. Уральской. – М.: Междунар. отношения, 1998. – 256 с.
9. Бжезинский, З. Мировое господство или глобальное лидерство [Текст] / З. Бжезинский. – М.: Междунар. отношения., 2005. – 288 с.
10. Лукас, Е. Новая холодная война. Как Кремль угрожает России и Западу [Текст] / Е. Лукас. – СПб.: Питер, 2009. – 320 с.
11. McFaul, M. Faulty Powers. Who Started the Ukraine Crisis? [Electronic resource] / M. By McFaul, S. Sestanovich, J. Mearsheimer // Foreign Affairs. – 2014. – Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/eastern-europe-caucasus/2014-10-17/faulty-powers>
12. Mearsheimer, J. Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault. The Liberal Delusions That Provoked Putin [Electronic resource] / J. Mearsheimer // Foreign Affairs. – 2014. – Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault>
13. Шер, Дж. Жесткая дипломатия и мягкое принуждение: российское влияние за рубежом. Пер. с английского [Текст] / Дж. Шер. – К.: Заповіт, 2013. – 152 с.
14. Маккіндер, Х. Дж. Географическая ось истории [Текст] / Х. Дж. Маккіндер // Полис. – 1995. – № 4. – С. 162–169.
15. Venier, P. Main Theoretical Currents in Geopolitical Thought in the Twentieth Century [Electronic source] / P. Venier. – 2010. – Available at: <https://espacepolitique.revues.org/1714>

16. Валлерстайн, И. Конец знакомого мира: социология XXI века [Текст] / И. Валлерстайн, пер. с англ. В. И. Иноземцева. – М.: Логос, 2004 – 368 с.

17. Путин, В. В. С современной Россией выгодно дружить и надежно сотрудничать [Текст] / В. В. Путин // В кн.: Россия в глобальном мире 2000–2001. Хрестоматия в 6 томах. – М.: Аспект прес, 2012. – Т. 1. – 1070 с.

18. Концепция внешней политики Российской Федерации Утверждена Президентом Российской Федерации В. В. Путиным 12 февраля 2013 г. [Электронный ресурс] // – 2013. – Режим доступа: http://archive.mid.ru/brp_4.nsf/0/6D84DDEDEDBF7DA644257B160051BF7

19. Потомки белоэмигрантов выступили в защиту России [Электронный ресурс] // – 2014. – Режим доступа: <http://antifashist.com/item/potomki-beloemigrantov-vystupili-v-zashhitu-rossii.html>

20. Выступление Владимира Путина по вопросу принятия Крыма в состав России [Электронный ресурс] // 2004. – Режим доступа: <http://portal-kultura.ru/articles/person/32534-vystuplenie-vladimira-putina-po-voprosu-prinyatiya-kryma-v-sostav-rossii/>

21. Северин, И. В Гагаузии выиграла Россия [Электронный ресурс] / И. Северин, А. Вагнер // Поддерживаемый Москвой кандидат побеждает на выборах главы Гагаузии, автономного региона Молдавии. – 2015. – Режим доступа: <http://inosmi.ru/sngbaltia/20150324/227075436.html>

22. Попытки Путина возродить советскую власть только усилятся – экс-чиновник ЦРУ [Электронный ресурс] // 2014. – Режим доступа: <http://kontrakty.ua/article/83322>

23. Тодд, Э. После империи. Pax Americana – начало конца. [Текст] / пер. с фр. Э. Тодд. – М.: Междунар. отнош., 2004. – 231 с.

24. Савин, Д. Образы будущего: о границах Русского государства [Электронный ресурс] / Д. Савин. – 2011. – Режим доступа: <http://www.novorossia.org/politika/1660-obrazy-budushhego-o-granicax-russkogo-gosudarstva.html>

25. U. S., Russia: The Case for Bilateral Talks [Electronic source] // Geopolitical diary 21 th July. – 2015. – Available at: <https://www.stratfor.com/geopolitical-diary/us-russia-case-bilateral-talks>

26. Шевцова: «Внешняя политика для Кремля стала инструментом решения внутренних задач». Интервью ведущего исследователя Института Брукинса «Голосу Америки». [Электронный ресурс] // – 2015. – Режим доступа: <http://www.golos-ameriki.ru/content/shvetsova-criticizes-kremlin/2872997.html>

References

1. Arbatov, A. (2007). Griaded ly holodnaya voyna, 2. – Available at: http://www.globalaffairs.ru/number/n_8424

2. Dugin, A. G. (2004). Proekt Eurasiya. Moskva: Eksmo; Jauza, 511.

3. Kortunov, S. V. (2011). Rossiya v mirovoy politike posle krizisa. Moskva: Krasnaya zvezda, 476.

4. Luzyanin, S. G. (2009). Euraziiskaya politika Rossii. Globalnye voprosy razvitiya v rossiyskoy proektsiyah. – Available at: http://www.abirus.ru/user/files/Polit/luzyanin_evraziiskaya_politika_rossii.pdf

5. Voloshyn, O. A. (2012). Mutnuy soyz ta polityka regionalnogo liderstva Rossji na suchasnomu etapi. Naukovuj visnuk Duplomatichnoji academij Ukrainu, 18, 65–70.

6. Doroshko, M. S. (2014). Iistoryko-politychni perydomovy vynyknennia problemu Krymu v ukrajinsko-rossijskykh vidnosynach. – Available at: http://www.iir.edu.ua/uploads/files/Publikacii/Doroshko_1.pdf

7. Chekalenko, L. D. (2015). Ukrajina – Rossija: do pitannja strategichnogo partnerstva. – Available at: <http://uaforeignaffairs.com.ua/blog/usi-blogi/view/article/ukrajina-rossija-do-pitannja-strategichnogo-partnerstva/>

8. Brzezinski, Z. (1998). Velikaja shahmatnaja doska (Gospodstvo Ameriki i ego geostrategicheskie imperativy). Moskva. Mezhdunarodnye otnoshenia, 256.

9. Brzezinski, Z. (2005). Mirovoe gaspodsno ily globalnoe liderstvo. Moskva: Mezhdunarodnye otnoshenia, 288.

10. Lukas, E. (2009). Novaya holodnaya voyna. Kak Krem l ugrozaet Rossii i Zapadu. Sang Peterburg: Piter. 320.

11. McFaul, M., Sestanovich, S., Mearsheimer, J. (2014). Faulty Powers. Who Started the Ukraine Crisis? Foreign Affairs. – Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/eastern-europe-caucasus/2014-10-17/faulty-powers>

12. Mearsheimer, J. (2014). Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault. The Liberal Delusions That Provoked Putin. Foreign Affairs. September/October. – Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault>

13. Sher, D. (2013). Zhestkaya dyplomatya i maykgoe prinyzhenie: rossiyskoye vlianie za rubezhom. Kyiv: Zapovit, 152.

14. Mackinder, H. J. (1995). Geograficeskaja os istorii. Polis, 4, 162–169.

15. Venier, P. (2010). Main Theoretical Currents in Geopolitical Thought in the Twentieth Century. – Available at: <https://espacepolitique.revues.org/1714>

16. Vallerstain, I. (2004). Konets znakomogo mira: sotsiologia XXI veka. Moskva: Logos, 368.

17. Putin, V. V. (2012). S sovremennoy Rossiey vigodno druzit i nadiezno sotrudnichat: Rossiya v globalnom mire 2000–2011. Chrestomatia v 6 tomah. Moskva: Aspekt pres, 1. 1070.

18. (2013). Kontseptsia vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii utverzdena Prezidentom Rossiyskoy Federatsii V.V. Putinum 12 fevralia 2013 g. – Available at: http://archive.mid.ru/brp_4.nsf/0/6D84DDEDEDBF7DA644257B160051BF7F

19. (2014). Potomki beloemigrantov vustupili v zachitu Rossii. Available at: <http://antifashist.com/item/potomki-belo-emigrantov-vystupili-v-zashhitu-rossii.html>

20. (2014). Vystuplenie Vladimira Putina po voprosu prinyatiya Kryma v sostav Rossii. Available at: <http://portal-kultura.ru/articles/person/32534-vystuplenie-vladimira-putina-po-voprosu-prinyatiya-kryma-v-sostav-rossii/>

21. Severin, I., Vagner, A. (2015). V Gagauzii viigrala Rossiya. Poddierzivaimij Moskvoi kandidat побеждает на vborah glavu Gagauzii, avtonomnogo regiona Moldavii. – Available at: <http://inosmi.ru/sngbaltia/20150324/227075436.html>

22. (2014). Poputki Putina vozrodid sovietskuyu vlast tolko usiliatsa – eks-thinovnik ZRU. – Available at: <http://kontrakty.ua/article/83322>

23. Todd, E. (2004). Posle imperii. Pax Americana – nachalo kotsa. Moskva: Mezhdunarodnye otnoshenia, 231.

24. Savin, D. (2011). Obrazy budushhego o granicax Russkogo gosudarstva. – Available at: <http://www.novorossia.org/politika/1660-obrazy-budushhego-o-granicax-russkogo-gosudarstva.html>

25. (2015). U. S., Russia: The Case for Bilateral Talks. Geopolitical diary 21th July. – Available at: <https://www.stratfor.com/geopolitical-diary/us-russia-case-bilateral-talks>

26. Shevtsova, L. (2015). Vneshniaya politika dlia Kremliya stala instrumentom reshenia vnutrennih zadach. Interviy veduchego issledovatila Instituta Brukinca «Golosa Ameriki». – Available at: <http://www.golos-ameriki.ru/content/shvetsova-criticizes-kremlin/2872997.html>

Рекомендовано до публікації д-р політ. наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Соснін О. В. Дата надходження рукопису 20.06.2015

Кондратенко Олег Юрійович, кандидат історичних наук, доцент, кафедра міжнародної інформації, Національний авіаційний університет, пр. Комарова, 1, м. Київ, Україна 01001
E-mail: olegva@ukr.net